

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2013

ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ / 30

Δελτίο κρίσης: Νοέμβριος– Δεκέμβριος 2013

ΓΙΑΝΗΣ ΒΑΡΟΥΦΑΚΗΣ, ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΟΥΤΣΟΠΕΤΡΟΣ

1. Εισαγωγή

Στο τελευταίο Δελτίο για το 2013 θα ασχοληθούμε κυρίως με τις εξελίξεις στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη. Αρχικά θα παρουσιάσουμε τις σημαντικότερες εξελίξεις σε χώρες της Ευρώπης και στη συνέχεια θα αναλύσουμε το πρόβλημα του αποπληθωρισμού, της καταστροφικής τραπεζικής αλαζονείας, αλλά και του ανθρώπινου κόστους που όλα αυτά συνεπάγονται.

Λίγο πριν το τέλος ενός ακόμη έτους κρίσης, οι χώρες της Νομισματικής Ένωσης πασχίζουν να κλείσουν τους ισολογισμούς τους με όσο το δυνατόν μικρότερες απώλειες και, ακολούθως, ρίχνουν το βάρος στον προϋπολογισμό του 2014. Η Ελλάδα, στο γνώριμο πλέον σκηνικό, διαπραγματεύεται (με τον συνήθη τρόπο) με τα μέλη της Τρόικας τα προαπαιτούμενα μέτρα και τις απαραίτητες εγγυήσεις για τη νέα δόση.

2. Οι τελευταίες εξελίξεις

Η Γερμανία φαίνεται να πληρώνει τον παραλογισμό της πολιτικής της, καθώς σύμφωνα με πρόσφατα επίσημα στατιστικά της χώρας παρατηρείται αύξηση του ποσοστού των ανθρώπων που βρίσκονται στο όριο της φτώχειας. Την ίδια ώρα που η χώρα σημειώνει νέο ρεκόρ εμπορικού πλεονάσματος (20,4 δισ. ευρώ), οι πολίτες φαίνεται ότι βιώνουν με τον πιο άσχημο και άδικο τρόπο την πολιτική της κ. Μέρκελ.

Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της φτώχειας σκαρφάλωσε από το 15,2% το 2007 στο 16,1% το 2011. Η κατηγοριοποίηση αυτή ονομάζεται poverty-endangered και περιλαμβάνει τους ανθρώπους που το εισόδημά τους βρίσκεται κάτω από το 60% του διάμεσου του εθνικού διαθέσιμου εισοδήματος. Σύμφωνα με στελέχη της γερμανικής Στατιστικής Αρχής, βασικός λόγος αυτής της αύξησης ήταν η αλλαγή στον τύπο εργασίας, καθώς πολλές συμβάσεις εργασίες μετατράπηκαν από πλήρους σε μερικής και προσωρινής απασχόλησης.

Σε μια άλλη πλεονασματική χώρα της Ευρώπης, την Ολλανδία, φαίνεται να χτυπάει το καμπανάκι της κρίσης, αφού ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's

υποβάθμισε το μακροπρόθεσμο χρέος της χώρας σε AA+ από AAA. Οι προοπτικές ανάπτυξης της οικονομίας είναι ασθενέστερες απ' ό,τι προβλεπόταν για μια χώρα που αντιστοιχεί στο 6,3% της οικονομίας της Ευρωζώνης. Η Ολλανδία μπήκε σε ύφεση το δεύτερο εξάμηνο του 2012 κυρίως λόγω της χαμηλής εγχώριας ζήτησης. Η ιδιωτική κατανάλωση βρίσκεται σε πτώση τα τελευταία χρόνια και τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες από την πτώση των τιμών των ακινήτων και από τα προγράμματα λιτότητας της κυβέρνησης.

Στην Ισπανία, σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία του Εθνικού Ινστιτούτου Στατιστικής της Ισπανίας (Instituto Nacional de Estadística – INE), ο αριθμός των πτωχεύσεων το 3ο τρίμηνο του 2013 ήταν 10% υψηλότερος από το αντίστοιχο τρίμηνο του 2012. Σε ετήσια βάση ο αριθμός θα προκαλέσει αίσθηση, καθώς αναμένεται δραματική διαφορά ανάμεσα στο 2012 και το 2013, που ίσως αγγίζει και το 24%. Η ισπανική κυβέρνηση εκτιμά ότι το 2013 θα κλείσει με το πολυπόθητο πλεόνασμα, ενώ αισιοδοξεί επίσης να δει επιτέλους το ιδιωτικό χρέος να μειώνεται. Ωστόσο η ανεργία δείχνει να αποτελεί ανυπέρβλητο εμπόδιο, καθώς συνεχίζει να βρίσκεται σε επίπεδα ρεκόρ ξεπερνώντας το 26%. Την ίδια ώρα ο πληθωρισμός για πρώτη φορά ύστερα από τέσσερα χρόνια υπολογίστηκε αρνητικός (τον Οκτώβριο), με την κυβέρνηση και την τράπεζα της Ισπανίας να αρνούνται ότι υπάρχει κίνδυνος αποπληθωρισμού.

Τέλος, στη Γαλλία η κυβέρνηση φαίνεται να εξετάζει επιπλέον περικοπές στον προϋπολογισμό του 2014. Η μείωση αναμένεται να φτάσει τα 3 δισ. ευρώ ως αντιστάθμισμα των υψηλότερων σε σχέση με τις αρχικές εκτιμήσεις εξόδων, κυρίως για την άμυνα (600 εκατ. ευρώ), την Ευρώπη (1,1 δισ. ευρώ) και τον τομέα της εργασίας (100 εκατ. ευρώ). Το ΑΕΠ της χώρας εξακολουθεί να μειώνεται σύμφωνα με επίσημες μετρήσεις του 3ου τριμήνου του 2013 και η δυσφορία των πολιτών για την κυβέρνηση γίνεται εντονότερη με συνεχείς διαδηλώσεις και απεργίες. Η δημοτικότητα του κ. Ολάντ βρίσκεται στο ναδίρ, με τις δημοσκοπήσεις (το 76% των Γάλλων φαίνεται να έχει αρνητική γνώμη για την κυβέρνηση) να δείχνουν ότι σε μια ακόμη ευρωπαϊκή χώρα προκαλείται πολιτική αστάθεια από την πολιτική της λιτότητας.

3. Η περίπτωση της Ιρλανδίας

Από το ξέσπασμα της κρίσης του ευρώ, το Βερολίνο, η Φρανκφούρτη και οι Βρυξέλλες αναζητούσαν αποδείξεις (ή έστω κάποιες ενδείξεις) ότι ο συνδυασμός μνημονιακών δανείων και μνημονιακής λιτότητας επιφέρει θετικά αποτελέσματα στην καταπολέμηση αυτής της κρίσης. Τον τελευταίο χρόνο διαφαίνονται οι προσπάθειές τους να αναδείξουν την Ιρλανδία ως τη ζωντανή «απόδειξη» πως η πολιτική αυτή πετυχαίνει όταν εφαρμόζεται πιστά και χωρίς αμφισβητήσεις και καθυστερήσεις.

Το τελευταίο διάστημα είναι ξεκάθαρη μια προπαγανδιστική εκστρατεία προς αυτή την κατεύθυνση. Αποκορύφωμα αποτελεί η πρόσφατη ανακοίνωση πως από την ερχόμενη άνοιξη η Ιρλανδία θα επανέλθει στους κόλπους των μη πτωχευμένων κρατών-μελών της Ευρωζώνης. Η εν λόγω είδηση, όπως ήταν αναμενόμενο, έγινε δεκτή με μεγάλη ικανοποίηση από τους φιλομνημονιακούς κύκλους, που προβάλλουν πλέον την Ιρλανδία ως υπόδειγμα για τις άλλες ελλειμματικές χώρες. Όμως, πριν προβούμε σε αναλύσεις και ερμηνείες, ας ρίξουμε μια ματιά στην πραγματικότητα.

Το δημόσιο χρέος της Ιρλανδίας, ως ποσοστό του ΑΕΠ, ανέρχεται σήμερα στο 121%, ενώ το 2011 ήταν 105% και το 2010 –όταν η χώρα κατέρρευσε– 91,1%. Το δημοσιονομικό έλλειμμα του ιρλανδικού κράτους είναι σήμερα ίσο με το 7,3% του ΑΕΠ και το ιδιωτικό χρέος των Ιρλανδών πολιτών (δίχως να υπολογίζεται ούτε το δημόσιο ούτε το εταιρικό χρέος) ισούται με το 200% του ΑΕΠ. Επίσης, τα περιουσιακά στοιχεία των πολιτών (οι οποίοι επωμίζονται το προαναφερόμενο ιδιωτικό χρέος) έχασαν το 56% της αξίας τους από τότε που άρχισε η κρίση. Αποτέλεσμα αυτής της μείωσης είναι ότι το 17% των στεγαστικών δανείων δεν εξυπηρετείται, αλλά ούτε διαγράφεται από τα βιβλία των τραπεζών.

Και σαν να μην έφταναν όλα αυτά, υπολογίζεται ότι σε ετήσια βάση η καθαρή μετανάστευση (αριθμός ατόμων που εγκαταλείπουν τη χώρα μείον αριθμός ατόμων που έρχονται σε αυτήν) ανέρχεται στις 33.000. Έτσι, τα τελευταία τέσσερα χρόνια, η Ιρλανδία έχει «χάσει» λόγω μετανάστευσης (κυρίως προς τη Βρετανία, την Αυστραλία, τη Νέα Ζηλανδία, τον Καναδά και τις ΗΠΑ) το 16% των ανθρώπων ηλικίας 18-45 χρονών.

Παρά τη μαζική μετανάστευση, η Ιρλανδία έχει σήμερα 296.000 ανέργους – 107.000 περισσότερους από τον Ιανουάριο του 2008–, αν και είναι μια χώρα 3 εκατ. ανθρώπων όπου δραστηριοποιούνται πολυεθνικές μεγάλου μεγέθους, οι οποίες, θα περίμενε κανείς, ότι θα ενίσχυαν την απασχόληση. Συνολικά υπολογίζεται ότι από τον Ιανουάριο του 2008 οι θέσεις εργασίας έχουν μειωθεί κατά 12,8%.

Τέλος, ο ρυθμός «ανάπτυξης» της εγχώριας οικονομίας κυμαίνεται σήμερα στο - 1,2%. Σε αυτό το ποσοστό δεν προσμετράται το εισόδημα πολυεθνικών όπως η Google, το οποίο παράγεται εκτός Ιρλανδίας, αλλά «περνά» από την Ιρλανδία δίχως να φορολογείται, ώστε να διευκολύνεται η φοροδιαφυγή των εν λόγω εταιρειών.

Είναι αξιοθαύμαστο ότι αυτή η υπό κατάρρευση οικονομία παρουσιάζεται από τους αξιωματούχους του Βερολίνου, της Φρανκφούρτης και των Βρυξελλών ως «επιτυχία» του μνημονιακού προγράμματος που επιβλήθηκε στην Ιρλανδία. Όταν ερωτώνται πώς είναι δυνατό να πιστεύουν ότι η Ιρλανδία «απέδρασε» από την κρίση χρέους-ύφεσης-τραπεζών, οι αξιωματούχοι δίνουν δύο απαντήσεις:

- Πρώτον, αναφέρονται στην πραγματικά εντυπωσιακή εξαγωγική επίδοσή της.
- Δεύτερον, μιλούν για την εξίσου εντυπωσιακή συρρίκνωση των spreads των επιτοκίων δανεισμού του ιρλανδικού κράτους. Αυτή η συρρίκνωση πράγματι επιτρέπει στο Δουβλίνο να ελπίζει σε πλήρη επιστροφή στις χρηματαγορές.

Σε πρώτο επίπεδο, όσον αφορά τις εξαγωγές της χώρας, υπάρχει ένας αριθμός που δημιουργεί προβληματισμό: Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, οι ιρλανδικές εξαγωγές ανέρχονται στο 108% του ΑΕΠ της χώρας. Όπως είναι γνωστό, το ποσοστό αυτό είναι ολωσδιόλου πλασματικό και οφείλεται στο γεγονός ότι η Ιρλανδία έχει αποφασίσει εδώ και 25 χρόνια να λειτουργεί ως παράδεισος για πολυεθνικές επιχειρήσεις που φοροδιαφεύγουν.

Τρανταχτό παράδειγμα αποτελεί η Google. Από τα επίσημα στοιχεία που δηλώνει η επιχείρηση, σε κάθε υπάλληλο που απασχολεί στην Ιρλανδία αντιστοιχούν έσοδα της τάξης των 4,8 εκατ. ευρώ ετησίως. Προφανώς, τέτοια εκπληκτική

παραγωγικότητα δεν είναι ρεαλιστική. Αυτό που στην πραγματικότητα συμβαίνει είναι ότι η Google εμφανίζει έσοδά της από όλα τα μέρη του κόσμου ως έσοδα της θυγατρικής της στην Ιρλανδία (η οποία υποτίθεται ότι «εξάγει» από την Ιρλανδία τις υπηρεσίες της Google στον υπόλοιπο κόσμο).

Αυτό συμβαίνει γιατί η εταιρεία, όπως και αρκετές άλλες, εκμεταλλεύεται τη φορολογική συνθήκη του Δουβλίνου με φορολογικούς παραδείσους της Καραϊβικής. Συνεπώς, μόνο ένα μικρό μέρος των εξαγωγών της Ιρλανδίας αφορά πραγματικές εξαγωγές που συνεισφέρουν στην απασχόληση των Ιρλανδών και στα ταμεία του ιρλανδικού κράτους. Μάλιστα, οι πραγματικές εξαγωγές πολυεθνικών επιχειρήσεων βρίσκονται υπό πίεση και συρρικνώνονται.

Σχετικά με το δεύτερο σημείο, είναι γεγονός ότι τα spreads των κρατικών ομολόγων έχουν μειωθεί σημαντικά. Όχι όμως τόσο, ώστε να θεωρείται «βατή» η αναχρηματοδότηση του δημόσιου ιρλανδικού χρέους, το οποίο αγγίζει το 121% του ΑΕΠ, σε μια χώρα όπου η φορολογική βάση είναι ιδιαίτερα μικρή (λόγω των χαμηλών συντελεστών φορολόγησης των εταιρειών) και ευάλωτη (λόγω της συνεχιζόμενης ύφεσης στην πραγματική εγχώρια οικονομία). Το εύλογο ερώτημα που προκύπτει είναι γιατί οι αγορές έριξαν τα επιτόκια δανεισμού της ιρλανδικής οικονομίας.

Η απάντηση είναι απλή: Οι αγορές μείωσαν τα επιτόκια επειδή έλαβαν το μήνυμα από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και το Βερολίνο ότι η Ιρλανδία δεν θα αφεθεί ποτέ να κηρύξει στάση πληρωμών. Ότι, αν χρειαστεί, ο πρόεδρος της ΕΚΤ κ. Ντράγκι, με τον ένα ή τον άλλον τρόπο, θα εντάξει την Ιρλανδία στο πρόγραμμα αγοράς ομολόγων (OMT), με το οποίο απειλεί τις αγορές πως, αν τολμήσουν να στοιχηματίσουν σε άνοδο των spreads της Ιταλίας, της Ισπανίας και της Ιρλανδίας, θα χάσουν ολόκληρες περιουσίες.

Με άλλα λόγια, η Ευρώπη αποφάσισε πως θέλει να προσποιηθεί ότι η Ιρλανδία, ο «υποδειγματικός της κρατούμενος», κατάφερε να απελευθερωθεί (δηλαδή να επιστρέψει στις αγορές), όταν στην πραγματικότητα η επιστροφή αυτή ούτε αυτοδύναμη είναι ούτε συνεπάγεται ανεξαρτησία στην άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής.

Ουσιαστικά, η Ιρλανδία είναι το ίδιο «κρατούμενη» όπως και τα δύο τελευταία χρόνια: απολύτως δεσμευμένη από την ΕΚΤ, όσον αφορά το δανεισμό του ιρλανδικού κράτους, και από τις Βρυξέλλες και το Βερολίνο, όσον αφορά τη συνεχιζόμενη λιτότητα. Το μόνο που άλλαξε είναι ότι, αντί να δανείζεται υπό πλήρη δέσμευση και επιτήρηση από το EFSF-ESM, το ιρλανδικό κράτος θα δανείζεται από τις αγορές με την επιτήρηση της ΕΚΤ και με πλήρη δέσμευση προς αυτήν.

4. Προσεχώς αδιέξοδο

«Η γερμανική πολιτική εξάγει ύφεση» είναι το συμπέρασμα της επίσημης έκθεσης του Υπουργείου Οικονομικών που κατατέθηκε στο Κογκρέσο. Η Γερμανία είναι ένα παγκόσμιο εργοστάσιο που επιθυμεί να παράγει πλεονάσματα. Η παραγωγή αυτή, όμως, συνεπάγεται «εκπομπή ύφεσης», η οποία επηρεάζει αρνητικά την περιφέρεια της Ευρωζώνης και, κατ' επέκταση, τον υπόλοιπο οικονομικό κόσμο.

Στο πρόσφατο συμπέρασμα των ΗΠΑ, το γερμανικό Υπουργείο Οικονομικών υπεραμύνθηκε της οικονομικής του πολιτικής: «Δεν υπάρχουν ανισορροπίες στο πλαίσιο της γερμανικής οικονομίας. Το αντίθετο μάλιστα. Η καινοτόμα γερμανική οικονομία συνεισφέρει σημαντικά στη διεθνή οικονομία μέσω των εξαγωγών της και των εισαγωγών εξαρτημάτων τα οποία χρησιμοποιούνται στην παραγωγή των εξαγωγίμων αγαθών της».

Σε κάθε διαξιφισμό, ειδικά όταν αυτός γίνεται ενώπιον ακροατηρίου, σπάνια το δίκαιο βρίσκεται στη μία ή στην άλλη όχθη. Η συγκεκριμένη είναι μία από αυτές τις σπάνιες περιπτώσεις στις οποίες πράγματι το δίκαιο μοιάζει να έχει προσαράξει στην αμερικανική όχθη. Για να αντιληφθεί κάποιος πως οι Αμερικανοί υπηρετούν ορθολογικότερα την οικονομική λογική, δεν έχει παρά να ρίξει μια ανόθευτη εποπτική ματιά πάνω σε αυτό που συμβαίνει στην Ευρώπη τα τελευταία πέντε σχεδόν χρόνια: βιώνουμε μια κρίση τόσο καθοριστική και ανεξάντλητη, που έγινε κομμάτι της ζωής και της ιστορίας μας.

Προ κρίσης, τόσο η Γερμανία όσο και οι υπόλοιπες οικονομίες που υπηρετούσαν το δόγμα των εμπορικών πλεονασμάτων είχαν θεαματικά θετικά ισοζύγια έναντι των χωρών της περιφέρειας όσο και μεγάλης μερίδας του υπόλοιπου κόσμου που

ζούσε στο «κόκκινο». Η «αξιοζήλευτη» παραγωγή των πλεονασματικών χωρών μεταφραζόταν σε κέρδη τα οποία υπό μορφή πιστώσεων και επενδύσεων επέστρεφαν στην περιφέρεια, αν και αυτή τη φορά με τη μορφή «καταναλωτικών χιονοστιβάδων». Συνεπώς, στις ελλειμματικές οικονομίες της Ευρωζώνης οι επενδύσεις ξεπερνούσαν τις αποταμιεύσεις, ενώ στις πλεονασματικές οικονομίες ίσχυε το αντίθετο. Κάποια στιγμή, όμως, αυτή η πορεία της κατανάλωσης σταματά και τότε δρομολογείται μια αντίστροφη πορεία προς την κρίση (με κατάρρευση της ζήτησης).

Η ανησυχία και η αναστάτωση των αγορών υποχρεώνουν τα κεφάλαια που αναζητούσαν υψηλές επιδόσεις στο «El Dorado» της περιφέρειας να μεταναστεύσουν σε όσο το δυνατόν πιο ασφαλή και κερδοφόρα περιβάλλοντα. Οι επενδύσεις, λοιπόν, εγκαταλείπουν την περιφέρεια και υπολείπονται πια των αποταμιεύσεων. Έτσι, τόσο στον πυρήνα των πλεονασματικών οικονομιών όσο και στην ελλειμματική περιφέρεια φτάσαμε στο σημείο οι επενδύσεις να υπολείπονται σημαντικά των αποταμιεύσεων. Την ίδια στιγμή, οι εισαγωγές στην περιφέρεια κατέρρευσαν και τα εμπορικά ελλείμματα δαιμονοποιήθηκαν. Το γερμανικό σχέδιο ισοδυναμεί με τη δημιουργία ενός «μερκαντιλιστικού τέρατος», και αυτό γιατί, σύμφωνα με τα προτάγματα της εφαρμοζόμενης πολιτικής, η σταθεροποίηση της Ευρωζώνης θα επέλθει μέσω δύο κινήσεων: Πρώτον, της περαιτέρω μείωσης των κρατικών ελλειμμάτων στην Ευρωζώνη και, δεύτερον, της ενίσχυσης των εξαγωγών όλων των μελών, έτσι ώστε να εισάγουν τη ζήτηση που δεν μπορούν να έχουν εντός των τειχών.

Το ζήτημα είναι όμως πως, όσο οι επενδύσεις υπολείπονται των αποταμιεύσεων, η προσπάθεια μείωσης των κρατικών ελλειμμάτων κάτω του 4% τόσο στις ελλειμματικές όσο και στις πλεονασματικές χώρες είναι δυνατή μόνο εφόσον το εμπορικό πλεόνασμα της Ευρωζώνης αγγίξει διψήφια νούμερα. Στόχοι υπέρ το δέον φιλόδοξοι και επικίνδυνοι· σε τέτοιο σημείο, που αναγκάζουν τους μαξιμαλιστές κατά τα άλλα Αμερικανούς να κουνούν το δάχτυλο, αν και είναι οι ηθικοί αλλά και οι φυσικοί αυτουργοί όλου αυτού του κακού που ξεκίνησε σαν ένα ασύλληπτο όνειρο οικονομικής ανάπτυξης πριν δεκαετίες, αλλά εκτροχιάστηκε με την κρίση των ενυπόθηκων δανείων το 2008.

Αν και αληθεύει ότι η Ιταλία και η Ισπανία έχουν καταγράψει εμπορικά πλεονάσματα, ενώ η Γερμανία, η Ολλανδία και η Αυστρία παραμένουν σταθερά πλεονασματικές (όσον αφορά τις τρέχουσες συναλλαγές), η Ευρωζώνη στο σύνολό της έχει φτάσει να έχει εμπορικό πλεόνασμα απέναντι στον υπόλοιπο κόσμο που μετά βίας φτάνει στο 2,3% – όσο περίπου και ο γίγαντας Κίνα. Είναι προφανές λοιπόν πως η αύξηση του πλεονάσματος σε 10% αποτελεί μια προσπάθεια σχεδόν σισύφεια αν λάβει κανείς υπόψη του την παράμετρο της ταυτόχρονης ενίσχυσης του ευρώ. Όσο το πλεόνασμα μεγαλώνει τόσο θα αναρριχάται και η αξία του κοινού νομίσματος, γεγονός που θα υπονομεύει τις εξαγωγές καθιστώντας τις όλο και λιγότερο ανταγωνιστικές.

Και όμως δεν είναι αυτός ο μοναδικός λόγος που κάνει τα γερμανικά πλάνα να μοιάζουν υπερφίαλα. Στην πιο πρόσφατη έκθεση «World Economic Outlook», το ΔΝΤ εξηγεί πως η σταθεροποίηση της Ευρωζώνης δεν θα έρθει απλώς με τη μείωση των εμπορικών ελλειμμάτων, αλλά απαιτεί δύο πράγματα: Πρώτον, να πέσουν οι τιμές των εξαγωγίμων αγαθών της περιφέρειας (π.χ. ενός ιταλικού ενδύματος ή ενός ελληνικού ελαιόλαδου) σε σχέση με τις τιμές των μη εξαγωγίμων αγαθών της ίδιας χώρας (π.χ. ένα γεύμα σε εστιατόριο). Δεύτερον, να πέσουν οι τιμές των εξαγωγίμων αγαθών της περιφέρειας σε σχέση με τις τιμές των εξαγωγίμων αγαθών των πλεονασματικών χωρών. Και όμως, τίποτε από αυτά δεν συνέβη μέχρι σήμερα. Τα εμπορικά ελλείμματα κατέρρευσαν λόγω λιτότητας. Είναι δεδομένο ότι, όταν οι οικονομίες της Ευρωζώνης μπουν σε τροχιά ανόδου, εντός του επόμενου οικονομικού κύκλου, τα εμπορικά ελλείμματα θα επιστρέψουν.

Εκτός, όμως, από όσα περιγράψαμε και τα οποία δείχνουν να απειλούν ευθέως τα σχέδια της παρούσας πολιτικής, υπάρχει μια παράμετρος η οποία συνεχίζει να νοσεί παρά τα όσα έχουν συμβεί: το τραπεζικό σύστημα. Όσες προσπάθειες και αν γίνουν, σε όποια κατεύθυνση και αν στοχεύουν, όσο το τραπεζικό σύστημα παραμένει κατακερματισμένο και οι τράπεζες της περιφέρειας διοικούνται από ηγεσίες που στερούνται επαρκών πόρων για να τις στηρίξουν (υπό την απειλή μάλιστα του νέου δόγματος Ντάισελμπλουμ, που θέτει το κούρεμα των καταθέσεων προ των πυλών, αλλά και της γερμανικής άρνησης για ένα κοινό

ταμείο από το οποίο θα εξασφαλίζονται οι εγγυημένες καταθέσεις), το οικονομικό μέλλον θα μοιάζει αβέβαιο.

Σε αυτό το πλαίσιο η απόφαση για κοινή επίβλεψη των τραπεζών από την ΕΚΤ είναι τουλάχιστον παράδοξη. Αν τα stress tests των τραπεζών δείξουν ότι μια τράπεζα έχει μη βιώσιμα χρέη, αυτό σημαίνει πως η τράπεζα θα πρέπει είτε να απορροφηθεί είτε να κλείσει. Δεδομένου ότι δεν υπάρχει κοινό ευρωπαϊκό ταμείο το οποίο θα αποζημιώσει τις καταθέσεις, το βάρος πέφτει στην ίδια την οικονομία εντός της οποίας δραστηριοποιείται η «κακή» τράπεζα. Υπ' αυτές τις συνθήκες, λοιπόν, χρεωμένοι βγαίνουν για άλλη μια φορά οι πολίτες, ενώ η ουσιαστική τραπεζική ενοποίηση απομακρύνεται. Συνεπώς, όσο η ενοποίηση καθυστερεί, η Ευρώπη θα έρχεται πιο κοντά στο αδιέξοδο.

5. Ελληνική τραπεζοκρατία

Όπως αναφέραμε και στην προηγούμενη ενότητα, σημαντικός παράγοντας που υπονομεύει κάθε σκέψη υπέρβασης της παρούσας κρίσης είναι ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί το τραπεζικό σύστημα. Στην παρούσα ενότητα, θα ασχοληθούμε με το εγχώριο τραπεζικό αδιέξοδο.

Προσφάτως, η PriceWaterhouseCoopers αποκάλυψε πως το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων της ελληνικής οικονομίας αυξήθηκε από 25% το 2012 σε 30% το φθινόπωρο του 2013. Η πραγματικότητα μπορεί να είναι λίγο διαφορετική, αλλά ας δεχτούμε αυτά τα στοιχεία ως ακριβή. Το ποσοστό αυτό (30%) μεταφράζεται σε μη εξυπηρετούμενα δάνεια ύψους 65 δισ. ευρώ. Σύμφωνα, όμως, με τους νέους τραπεζικούς κανόνες που συμφωνήθηκαν σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), και τους οποίους εφεξής καλείται να επιβάλει η ΕΚΤ, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια πρέπει να πάψουν να υπολογίζονται στο ενεργητικό των τραπεζών.

Το πρόβλημα που πιθανόν προκύπτει περιπλέκεται περαιτέρω αν λάβει κανείς υπόψη του ότι μετά την «ανακεφαλαιοποίηση» οι ελληνικές τράπεζες έχουν κεφαλαιακή βάση γύρω στα 30 δισ. Συνεπώς, αν εφαρμοστεί η νέα οδηγία, αν δηλαδή από αυτά τα 30 δισ. διαγραφούν μη εξυπηρετούμενες οφειλές της τάξης των 65 δισ., οι τράπεζές μας δεν θα υπάρχουν πια.

Αν η ΕΚΤ κάνει πραγματικούς ελέγχους στα βιβλία των τραπεζών, τότε θα πρέπει να δώσει στην Τράπεζα της Ελλάδος εντολή να απαιτήσει από τις τράπεζες είτε να βρουν ένα σημαντικό μέρος των 65 δισ. που τους «λείπουν», είτε να κλείσουν, είτε να απορροφηθούν από ξένες τράπεζες, όπως απορροφήθηκαν προ μηνών τα κυπριακά καταστήματα της Λαϊκής Τράπεζας και της Τράπεζας Κύπρου.

Είναι σίγουρο ότι καμιά ελληνική τράπεζα δεν πρόκειται να βρει τα απαιτούμενα νέα κεφάλαια ώστε να μη χαρακτηριστεί πτωχευμένη. Το ελληνικό Δημόσιο δανείστηκε ήδη εκ μέρους τους 40 δισ. ευρώ. Όμως, σε καμιά περίπτωση η ΕΚΤ δεν θα υποχρεώσει τον τοποτηρητή της στη χώρα μας, τον κ. Προβόπουλο, να κηρύξει τις τράπεζες πτωχευμένες – όπως οφείλει σύμφωνα με τους κανονισμούς της ΕΕ. Προκειμένου να αποφευχθεί μια τέτοια «δυσάρεστη» εξέλιξη, η ΕΚΤ προσέλαβε τον κ. Oliver Wyman, ειδικό στα χρηματοοικονομικά, που έχει κατ' εξακολούθηση βοηθήσει τράπεζες και κυβερνήσεις να «κουκουλώσουν» κακώς κείμενα.

Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι η συνεχιζόμενη κατάρρευση της τραπεζικής πίστης εντός των τειχών. Οι επιχειρήσεις την προηγούμενη χρονιά, μεσούσης της ύφεσης, δεν μπορούσαν να βρουν διέξοδο στη λύση του δανεισμού. Εντούτοις, ο ήδη ανύπαρκτος δανεισμός υποχώρησε και άλλο μειούμενος κατά 19% σε 12μηνη βάση. Και σαν να μην έφτανε το γεγονός πως οι στρόφιγγες του χρήματος είναι πρακτικά κλειστές, το κόστος του δανεισμού στην Ελλάδα αυξάνεται τα τελευταία τέσσερα χρόνια, ενώ οπουδήποτε αλλού τα επιτόκια αποκλιμακώνονται. Τα πάντα λειτουργούν εις βάρος της επιδιωκόμενης εξόδου στο φως της ανάπτυξης.

Ίσως σε ορισμένους φανεί αμετροεπής η κριτική μας απέναντι στις τράπεζες. Αν όμως επιχειρήσουν να κάνουν μια σύντομη ιστορική αναδρομή στην κρίση –η οποία είχε ως αφετηριακό σημείο τα ενυπόθηκα δάνεια των ΗΠΑ πριν μεταλλαχτεί, μεταξύ άλλων, σε κρίση δημόσιου χρέους–, θα διαπιστώσουν πως όσα συμβαίνουν σήμερα έρχονται να προστεθούν σε μια αδιανόητη αλληλουχία: η Bear Stearns είχε διασωθεί από την JP Morgan, η Merrill Lynch ακολούθησε το πεπρωμένο της Lehman Brothers, η Goldman Sachs και η Morgan Stanley

μεταμφιέστηκαν σε τράπεζες επενδύσεων, όσες επιβίωσαν δέχτηκαν βοήθεια από το Πρόγραμμα Αποκατάστασης Προβληματικών Περιουσιακών Στοιχείων.

Το τίμημα, συνεπώς, το πληρώνουν από την πρώτη στιγμή και για μία πενταετία τώρα όχι οι μάγοι των αγορών, που απολάμβαναν μισθούς εκατομμύριων διότι είχαν καταφέρει να εκμηδενίσουν τις πιθανότητες αυτού που τελικά έγινε, αλλά οι φορολογούμενοι, που ζούσαν και συνεχίζουν να ζουν τον μεγαλύτερο οικονομικό εφιάλτη από την κρίση του '29. Η σημερινή όμως κρίση, σε αντίθεση με εκείνη της τρίτης δεκαετίας του 20ού αιώνα, δεν έχει κάνει ακόμη τον κύκλο της. Το ανθρώπινο κόστος συνεχώς αυξάνεται.

6. Τα στοιχεία του ΟΟΣΑ και ο αποπληθωρισμός

Η τελευταία έκθεση του ΟΟΣΑ σχετικά με την ποιότητα ζωής στην Ελλάδα της κρίσης είναι ενδεικτική της κατάστασης. Η έρευνα του ΟΟΣΑ δείχνει πως η υποκειμενική ευημερία επιδεινώθηκε στις χώρες που πλήττονται πιο βάνουσα από την κρίση: Από το ξέσπασμα της κρίσης μέχρι και το 2012, οι πολίτες ανέφεραν πως η ικανοποίηση από τη ζωή τους μειώθηκε κατά περισσότερο από 20% στην Ελλάδα, 12% στην Ισπανία και 10% στην Ιταλία. Βελτιώθηκε ελαφρώς στη Γερμανία και τη Σουηδία.

Βασικός πυλώνας αυτής της κατάστασης δεν μπορεί να είναι άλλος από την πορεία της ανεργίας τα τελευταία χρόνια στις χώρες αυτές. Χαρακτηριστικά είναι και τα τελευταία στοιχεία για την Ελλάδα, που θέλουν την ανεργία να φτάνει σε ποσοστό ρεκόρ 27,4%, με τους νέους να αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο πρόβλημα (51,9% στις ηλικίες 15-24 χρονών). Η καταστροφή που προκάλεσε η κρίση στον τομέα της αγοράς εργασίας είχε αρνητικό αντίκτυπο τόσο στην ικανοποίηση των πολιτών από τη ζωή τους όσο και στην εμπιστοσύνη τους απέναντι στους θεσμούς και στον τρόπο λειτουργίας της δημοκρατίας. Σύμφωνα με την έκθεση του ΟΟΣΑ, η εμπιστοσύνη των πολιτών στους θεσμούς στην Ελλάδα μειώθηκε από το 38% στο 13% μεταξύ 2007 και 2012, ενώ το ποσοστό των Ελλήνων που δηλώνουν ότι είναι πολύ ικανοποιημένοι με τη ζωή τους μειώθηκε από το 59% στο 34%, το χαμηλότερο ποσοστό στις χώρες του ΟΟΣΑ. Όπως θα έλεγαν κάποιοι κακεντρεχείς οικονομολόγοι, βιώνουμε ένα ζοφερό αποπληθωρισμό ελπίδας.

Εκτός από τις δυσμενείς επιπτώσεις στην ψυχολογία, πρόσφατα στοιχεία που αφορούσαν τους δείκτες τιμών παραγωγού σκιαγραφούν την εικόνα μιας οικονομίας που ολισθαίνει προς μηδενικό πληθωρισμό. Ο δομικός πληθωρισμός παραγωγού στην Ευρωζώνη –εξαιρουμένων των κατασκευών και της ενέργειας– υποχώρησε οριακά από 0,1% τον Αύγουστο σε -0,1% τον Σεπτέμβριο. Ο ετήσιος ρυθμός μειώθηκε από 0,3% σε -0,1%.

Η εφημερίδα *Financial Times* κάνει κάποιες παρατηρήσεις επί του θέματος. Μία από αυτές είναι του John Plender, ο οποίος προσφέρει μια λεπτομερή σύγκριση με την Ιαπωνία. Σύμφωνα με τα λεγόμενά του υπάρχουν ορισμένες προφανείς ομοιότητες, αλλά η βασική διαφορά έγκειται στο ότι στην Ευρωζώνη υπάρχουν περιφερειακές ανισότητες, κάτι που δεν ισχύει στην Ιαπωνία. Ο αποπληθωρισμός δεν είναι πρόβλημα για τη Γερμανία, αλλά για την περιφέρεια. «Στις πιο αδύναμες χώρες το κόστος δανεισμού μέσω τραπεζών είναι τώρα μεγαλύτερο και ένας συνδυασμός ασθενούς ανάπτυξης, προβληματικών ισολογισμών και αυξημένου πιστωτικού κινδύνου ωθεί σε υψηλότερα επίπεδα τα επιτόκια λιανικής. Έτσι, ενώ το βασικό επιτόκιο της ΕΚΤ παρουσιάζεται χαμηλό, ο νομισματικός μηχανισμός δεν λειτουργεί εύρυθμα. Μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες θα έπρεπε να καινοτομούν και να δημιουργούν θέσεις εργασίας, καταλήγουν να μη βρίσκουν δίοδο προς το δανεισμό. Αυτή η νομισματική δυσλειτουργία είναι πιο επιζήμια στην Ευρωζώνη από ό,τι θα ήταν οπουδήποτε αλλού στον αναπτυγμένο κόσμο, επειδή μεγάλο μέρος της χρηματοδότησης του χρέους των επιχειρήσεων που δεν ανήκουν στον χρηματοπιστωτικό τομέα πραγματοποιείται μέσω του τραπεζικού συστήματος και όχι μέσω των αγορών ομολόγων».

Από τη σκοπιά της χάραξης πολιτικής της Ευρωζώνης, η αποπληθωριστική προσαρμογή στον Νότο δεν είναι παράπλευρη συνέπεια, αλλά συνειδητή επιλογή. Αυτός είναι ο τρόπος που έχει διαλέξει ο πυρήνας προκειμένου να επέλθει η σύγκλιση. Ενώ ο αποπληθωρισμός αυξάνει την πραγματική αξία του χρέους, η ελπίδα είναι ότι ο συνδυασμός των υψηλών πρωτογενών πλεονασμάτων και της αύξησης των μισθών θα αποζημιώσει για τις συνέπειες του αποπληθωρισμού.

7. Επίλογος

Ενόψει της νέας χρονιάς, λίγα είναι τα ενθαρρυντικά στοιχεία για την Ελλάδα και την Ευρωζώνη γενικότερα. Αντίθετα με τα όσα δηλώνει η ευρωπαϊκή ηγεσία, η κρίση καλά κρατεί, εξελίσσεται και απειλεί όλο και περισσότερο τα θεμέλια όχι μόνο της Ευρωζώνης αλλά της ΕΕ.

Από την πλευρά μας αυτό που προτείνουμε για την Ελλάδα και την Ευρώπη είναι μια μετριοπαθής λύση για την κρίση, η εφαρμογή της οποίας δεν απαιτεί καμιά αλλαγή των Συνθηκών της ΕΕ. Την πρόταση αυτή την έχουμε παρουσιάσει σε προηγούμενα Δελτία ως Πρόταση 4 (A modest proposal for resolving the Eurozone crisis version 4 - by Y. Varoufakis, S. Holland and J.K. Galbraith). Τα βασικά σημεία της πρότασης είναι: Πρώτον, η ενοποίηση των τραπεζικών συστημάτων· δεύτερον, η κεντρική διαχείριση του κατά Μάαστριχτ νόμιμου χρέους μέσω έκδοσης ομολόγων από την ΕΚΤ (ECB-bonds)· τρίτον, ένα πανευρωπαϊκό επενδυτικό πρόγραμμα και, τέταρτον, συγκεκριμένα μέτρα καταπολέμησης της φτώχειας.

Η απάντησή μας στις τέσσερις κρίσεις είναι τέσσερις πολιτικές αντιμετώπισής τους, καθεμιά εκ των οποίων βασίζεται σε νέες ενέργειες υπαρχόντων ευρωπαϊκών θεσμών – ενέργειες που σε καμιά περίπτωση δεν απαιτούν αλλαγές συνθηκών και οι οποίες απλώς συναποφασίζονται στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ύστερα από απόφαση του Eurogroup. Η αποτελεσματικότητά τους είναι αναμφισβήτητη, τουλάχιστον σε σύγκριση με τις αδιέξοδες πολιτικές που εφαρμόζονται σήμερα. Είναι ευθύνη όλων μας να ασκηθεί η πίεση εκείνη που θα προκαλέσει την απαιτούμενη πολιτική βούληση για την εφαρμογή τους.

Σύνδεσμοι – Πηγές

- <http://www.protagon.gr>
- <http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>
- <http://www.minfin.gr>
- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>
- <http://yanisvaroufakis.eu>
- <http://www.euointelligence.com>